

Η «ΡΑΧΗΛ», ΤΟΥ ΚΟΥ ΓΡ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

Έδωκε λοιπόν νέον ἔργον ἐφέτος ὁ κ. Γρ. Ξενοπούλος. Διότι ἕως τώρα, ἀπὸ πέρουσι, ὅλα ὅσα ἔδωκε, εἶναι ὅλα βγαλμένα ἀπὸ διηγήματά του. Τὴν «Ραχήλ» του τὴν ἔδωκε εἰς τὸν θίασον τῆς κυρίας Κυβέλης, εἰς τὸ Βαριετὲ καὶ ἔκαμε πολὺ καλά, διότι μόνον ἡ ἀριότης τοῦ θίασου τοῦτου καὶ τὸ ἀρογονταίξιμον τοῦ ἔωσαν τὸ ἔργον. Πράγματι δὲ ἡ «Ραχήλ», ὡς ἔργον, δὲν ἔχει κανὲν πλεονέκτημα ἢ τούναντίον βροῖται ἀπὸ ἐλαττώματα.

✠

Ἡ σκηρὴ ὑπόκειται ἐν Ζακύνθῳ κατὰ τὸ 1901, τὴν ἐποχὴν τῶν ἐν Ἐπιανήσῳ, συνεπειᾷ τοῦ ἐν Κερκίρῳ θανάτου μιᾶς παιδίσκης, ἀποδοθέντος εἰς τοὺς Ἑβραίους, ἐκραγευσῶν ἀντισημιτικῶν ταραχῶν. Ἡ Ραχήλ περικαλλῆς μοναχοκόρη τοῦ πλουσίου τῆς Ζακύνθου τραπεζίτου Τεδέσκου, μορφωθεῖσα εἰς τὴν Βενετιάν, ὀρφανὴ μητρὸς, ἐλευθερόφρων, ἀγαπᾷ τὸν γείτονά της Κάρολον Δεσύλλαν, καὶ ἔχει ἀποφασίσει διὰ τὰ τὸν νυμφευθῆναι ἐξομώσῃ. Αναγνωρίζει τὸν Χριστιανισμὸν ὡς θρησκείαν Ἀγάπης ἀνωτέραν.

Ἡ πρώτη προῖξις εἶναι ἀνιαρωτάτη καὶ τὴν σώζει μόνον ἡ κομικὴ ἐμφάνις τῶν δύο ὑπηρετῶν τοῦ πλουσίου τραπεζίτου, τοῦ Ἀβραμίκου καὶ τοῦ Μανασῆ, οἱ ὅποιοι ἀ λά Σαίξπηρ γεμίζουσι τὴν σκηρὴν, κουρσελιάρηδες ὅμως καὶ ἔλκεινοὶ τὴν μορφὴν καὶ τὴν ψυχὴν. Ἡ Ραχήλ ἐπιστρέφει ἀπὸ ἓνα περιπάτον ἰππασίας καὶ μετ' ὀλίγον φθάνει καὶ ὁ Κάρολος, ὁ ὅποιος πρὸ μικροῦ τῆς εἶχε στείλει τρεῖς μανόλιες. Ἐπακολονθεῖ μιᾷ σιγαιουμένη μεταξὺ τῶν περι τῶν εὐόσμων ἀνθέων, ποῦ ἀποκνέουσι τὸ γλυκὺ ἄρωμά των καὶ ἅμα ἀνοίξουσι τὸν κάλυκά των χύουσι τὸν θάνατον. Ἐπειτα ἔρχεται ὁ γέρον Τεδέσκος, ὁ σεβάσμιος γέρον, ποῦ τὸν ἐκτιμᾷ ὅλη ἡ Ζακύνθος, μετ' ὃν νιόν του Ἀλέξανδρον καὶ παιζει σκάκι μετ' ὃν Κάρολον. Φθάνει καὶ ὁ ἄλλος νιός του ὁ Αὐνίκος, ὁ φανατικὸς Ἑβραῖος, μετ' ὃν ἱερὸν νόμον καὶ τὸ Ταλμούδ στήν ψυχὴν καὶ μετ' ὃ ἀξίωμα, «ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ», καὶ ἀνοίγουσι διάλογον περὶ τοῦ ἀναβρασμοῦ τῶν Χριστιανῶν. Φεύγουσι κατόπιν αὐτοὶ διὰ τὰ μείνουσι ἡ Ραχήλ καὶ ὁ Κάρολος μόνοι καὶ τὰ εἰποῦσι μερικὰ ἐρωτικὰ λόγια, παιδιάστικα, ὡς «Σ' ἀγαπῶ... Κ' ἐγὼ σ' ἀγαπῶ πολὺ» καὶ τὰ ὁμιλήσουσι περὶ ὀνειρῶν καὶ περὶ τοῦ γάμου των, τὸν ὅποιον ἡ Ραχήλ θέλει τὰ κάμουσι εἰς τὴν Βενετιάν. Ἀλλ' εἶναι Κυριακὴ τῶν Βαΐων καὶ ὁ Κάρολος εἶναι ὑποχρεωμένος τὰ συνοδεύσει τὴν μητέρα του εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἐρχεται μάλιστα καὶ τοῦ τὸ ὑπενθυμίζει ἡ ὑπηρετριά των Ἀρετὴ, ἔπειτα ἔρχεται καὶ ἡ μητέρα του καὶ τοῦ λέγει ὅτι εἶναι ἐντροπὴ τὰ μὴ πάει εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ κυρία Δεσύλλα φεύγει, ἐξακολουθοῦν τὸν ἐρωτικὸν των διάλογον, ὅτε αἰφνης εἰς ἓνα φίλημα, ἐπανέρχεται ἡ μητέρα τοῦ Καρόλου καὶ ἐνῶ ὀρκίζεται πίστιν ἡ Ραχήλ εἰς τὸν Κάρολον τοὺς λέγει: Ναί, ἂν ὅμως τὸ ἐπιτρέψω καὶ ἐγὼ.

Ἡ δευτέρα προῆς ἀρχίζει μὲ τὸν Μανασῆν καὶ τὸν Ἀβρααμῖκον, οἱ ὅποιοι παριστάνουν τὸν κατὰ τῶν Ἑβραίων ἐρεθισμόν τῶν Χριστιανῶν κορυφωθέντα καὶ δὲν τολμοῦν κἄν νὰ ἐξέλθουν τῆς οἰκίας. Μεγάλῃ Τετάρτῃ. Συγκεντροῦνται ἡ οἰκογένεια διὰ τὸ γεῦμα καὶ τρώγουν ζαμπὸν κ.λ. Ὁ Δαυῖκος ἐπὶ τῇ θέῃ τοῦ χοιρινοῦ κρεάτος ὀργίζεται καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐξερεθίσῃ καὶ τοὺς ἄλλους. Ἀλλ' οὔτε ὁ πατήρ του, οὔτε ὁ Ἀλέξανδρος, οὔτε ἡ Ραχήλ δίδουν προσοχήν. Ἀλλ' ἤδη ἔχουν ὑποδείξει ἀπὸ τὴν λέσχην εἰς τὸν γέροντα Τεδέσκο, ὡς φρόνιμον, νὰ μὴ συχναῖζῃ ἐκεῖ ἐπὶ τινος ἡμέρας. Ὁ Δαυῖκος, ποῦ τὸ εἶχε μάθει, προσπαθεῖ νὰ τοὺς πείσῃ ὅτι εἶναι βαρεῖα προσβολὴ αὐτό. Ἡ Ραχήλ εἶναι εἰς τὸ δωμάτιόν της τώρα καὶ ὁ γέρον συμβουλεύει νὰ μὴ τῆς τὸ εἰποῦν. Ἀλλ' ἔρχεται ἡ Ραχήλ καὶ ὁ Δαυῖκος τῆς τὸ λέγει, ἐνῶ αὐτὴ τὸ ἀκούει ψυχραίμως καὶ τὸ ἐπιδοκιμάζει. Ἀπ' ἔξω ἀκούονται φωναὶ καὶ ἐμφανίζεται ὁ Μανασῆς μὲ σπασμένην τὴν μύτη. Μόλις ἐπρόφθασαν μὲ τὸν Κάρολον πρὸ μικροῦ ἐλθόντα νὰ τὸν σώσουν. Οἱ δύο υἱοὶ θέλουν νὰ ἐξέλθουν, ἀλλ' ὁ πατήρ των τοὺς ἐμποδίζει τὴν ἔξοδον ὡς ἐπικίνδυνον. Καὶ ἔξαφνα ἀποφασίζει αὐτὸς νὰ κάμῃ ἓνα περίπατον. Τὰ παιδιὰ του προσπαθοῦν νὰ τὸν ἐμποδίσουν καὶ αὐτὸς ἐπιμένει καὶ φεύγει, ἐνῶ ὀπισθὲν του τρέχει ὁ Δαυῖκος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος μὲ τὸ ἀμάξι μήπως τοῦ συμβῇ τίποτε. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Κάρολος μένει, ἀφοῦ τοὺς διαβεβαιώνει ὅτι δὲν διατρέχουν κανένα κίνδυνον καὶ ὅτι ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ τοὺς προσφέρει τὴν οἰκίαν του ὅπως καταφύγον, ὑποσχόμενος νὰ τοὺς στείλῃ καὶ ὅπλα πρὸς ἄμυναν. Ἡ Ραχήλ τοῦ προτείνει νὰ ἐξέλθουν εἰς περίπατον καὶ τρέχει νὰ ἐνδυνθῇ ἐνῶ δὲ ὁ Κάρολος, μένων μόνος ἀναγινώσκει, τὸ «ἄσμα ἡσμάτων» ἔρχεται ἡ μητέρα του διὰ νὰ τὸν πάρῃ θυμωμένη καὶ ὑβρίζουσα τὴν Ραχήλ, ἡ ὅποια τὸν κρατεῖ εἰς τὸ σπῆτι της τέτοια μέρα. Ὁ Κάρολος φεύγει μὲ τὴν μητέρα του καὶ ὁ Δαυῖκος μὲ τὸν Ἀλέξανδρον φέρονουν τὸν πατέρα των τραυματισμένον εἰς τὸ μέτωπον διὰ λίθου. Κάποιος Χριστιανὸς τὸν ἐκτύπησε καὶ τὰ πύλλεκα γένεια του ἐκοκκίνησαν ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ ἀθῶον. Ὁ Δαυῖκος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος μαίνονται. Ἡ Ραχήλ τρέχει ἀπὸ τὸ δωμάτιόν της καὶ ξεσπᾷ εἰς ἓνα ἄγριον θροῆνον, γονυπετής, καὶ ἐπωφελεῖται τῆς ψυχικῆς καταστάσεώς της ὁ Δαυῖκος διὰ νὰ τὴν ἐξερεθίσῃ κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Ἡ Ραχήλ ἐξηγριωμένη, μόλις ὁ πατήρ της ἀπεσῶρθη

εις τὸ δωμάτιόν του, ἐξομολογεῖται τὸν ἔρωτά της εἰς τοὺς ἀδελφούς της καὶ λησμονοῦσα τὰ πάντα ἀρχίζει νὰ μισῇ τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τὸν Κάρολον. Τῆς ὑποδανλίζει τὸ μίσος της ὁ Λαυτικός, ὅταν φθάνει ὁ Κάρολος, μαθὼν τὸν τραυματισμὸν τοῦ τραπεζίτου καὶ ἡ Ραχήλ τὸν ἀποδιώκει. Εἶναι ὠραία ἀληθῶς ἡ σκηνὴ αὐτὴ μὲ τὴν ὁποίαν τελειώνει ἡ δευτέρα προῦξις.

Μεγάλῃ Παρασκευῇ. Τώρα πλέον τὰ πράγματα ἔχουν εἰς βαθμὸν ἐπικίνδυνον ὄξυνθῆ. Στρατὸς φρουρεῖ τὸ Γέιτο, τὴν συνοικίαν τῶν ἑβραίων καὶ ἀποσπάσματα τὰς μεμονωμένας οἰκίας των, ἐν αἷς καὶ τὴν τοῦ τραπεζίτου. Φόβοι ὑπάρχουν κατὰ τὴν ἁγίαν αὐτὴν ἡμέραν, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ θὰ ξεσπάσουν εἰς κίνημα. Ἡ Ραχήλ φορεῖ μαῦρα καὶ ὁ Λαυτικός τῆς κάνει παρατήρησιν, ἀλλ' ἐκείνη ἀντιπαρατηρεῖ ὅτι εἶναι τοῦ λούσσου μαῖωρη τουαλέτα. Ἡ Ραχήλ μένει μόνη καὶ μὲ τὴν καρδιὰ σπαραγμένην ἀποφασίζει νὰ αὐτοκτονήσῃ. Λίδει ἐντολήν εἰς τοὺς ὑπηρέτας, ἄν τὴν ζητήσῃ κανεὶς, νὰ εἴπουν ὅτι κοιμᾶται, κλείει ἐρημητικῶς τὰ παράθυρα καὶ τὰς θύρας, ἀνοίγει τοὺς κάλυκας τῶν ἀνθέων τῆς μαρόλιας καὶ τὰ μυρίζει, τὰ μυρίζει ἀπλήστως. Εἶναι προφανές ὅτι θέλει ν' αὐτοκτονήσῃ. Ἀλλ' ἔξαφνα εἰσορμῇ ἡ κυρία Δεοῦλλα, καὶ τὴν αἰτιάται διὰ τὴν θανατηφόρον λύπην τοῦ παιδιοῦ της. «Τί ἔκαμες τοῦ παιδιοῦ μου; τῆς λέγει. Τὴν ἰκετεύει, τὴν ἐκλιπαρεῖ, ἀλλ' ἡ Ραχήλ μένει ἀνένδοτος καὶ ἡ χήρα ἀφίρει νὰ ἐκοπάσῃ ὅλον τὸ μίσος της ὑβρίζουσα τὴν Ραχήλ «Παίλωβρηά» καὶ φεύγει. Ἡ Ραχήλ πληγώνεται καιριότατα. Σὲ μιᾷ στιγμῇ λησμονεῖ πάλιν τὸν τραυματισμὸν τοῦ πατρὸς της καὶ τὸ χωρίζον αὐτὴν ἀπὸ τοῦ Καρόλου χάος καὶ τὸν προσκαλεῖ πλησίον της δι' ἐπιστολῆς. Ὁ Κάρολος τρέχει καὶ ἡ Ραχήλ πίπτει εἰς τὰς ἀγκάλας του. Αὐτὴν τὴν στιγμὴν γίνεται ἡ ἐκφορὰ τοῦ Ἑσιανρωμένου. Κτελοῦν πένθιμα ἢ καμπάνες καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἀκολουθοῦν τὴν ἐκφορὰν. Ἀκοῦνται αἱ φραγμοδίαι μὲ ἤχους ἁρμονίου. Ἡ Ραχήλ γοατίζει, καὶ γίνεται ἑξομότης ἐν βαθεῖη κατανύξει, καὶ βαπτίζεται μὲ τὰ δάκρυνά της εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, ποιοῦσα τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Ἡ πένθιμος συνοδία ἀπομακρύνεται, ἀλλ' ἔξαφνα ἀκούονται πυροβολισμοί. Τὸ κίνημα ἐξεροάγη. Ὁ Κάρολος φεύγει διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ σπῆμι του, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ κρήνη τὴν οἰκογένειαν τῆς Ραχήλ. Ὁ Λαυτικός καὶ ὁ Ἀλέξανδρος εἰσορμῶν καὶ πέρουν ὄπλα διὰ νὰ ἀμυνθοῦν. Ὁ Λαυτικός τρέχει νὰ φρουρήσῃ τὴν θύραν. Ἐξω τὸ πλῆθος μαίνεται. Ὁ γέρον τραπεζίτης τρέχει εἰς τοῦ Καρόλου. Ὁ Λαυτικός ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς εἰσόδου φωνάζει ἑβραίων καὶ ζητῶν ἕνα χριστιανὸν νὰ φορεύσῃ. Ἐξαφνα ἔρχεται ὁ Κάρολος νὰ τοὺς παραλάβῃ εἰς τὸ σπῆμι του. Ὁ Λαυτικός εἰσορμῇ λυσσῶν. «Ἐνα χριστιανόν!» φωνάζει. Καὶ βλέπων τὸν Κάρολον τὸν σκοπεύει καὶ πυροβολεῖ. Ἀλλὰ παρεμβαίνει ἡ Ραχήλ καὶ πίπτει ἄπνους, ἐνῶ κυλίνεται παρ' αὐτὴν ὀλοφνυρόμενος ὁ Κάρολος.

Ἔχει ὁραΐας σκηνάς τὸ ἔργον. Ἄλλ' ἐν τῷ συνόλω του ἔχει ἐλαττώματα ἄφθορα. Ἡ κριτικὴ τὸ κατεδίκασε, ἡ δὲ εὐθυμογραφία τοῦ ἐκόλλησε διάφορα καλαμπούρια. «Ραχήλ κλαίει τὰ τέκνα . . . τοῦ συγγραφέως τὰ πνευματικά», «Ἄλλαξε ὁ μανολιός . . .» κτ. Ὅλα αὐτὰ ἐλέχθησαν διὰ τοὺς ὀδνημοὺς τῆς Ραχήλ καὶ διὰ τὴν ἀπόφασίν της νὰ αὐτοκτονήσῃ μὲ τῆς μανόλιες κτ.

Καὶ ἐν πρώτοις κακίζεται ἡ παρουσίαισι τῶν, κατὰ τὰ ἄλλα θανμασίων τύπων, δύο κορυφωμένων ὑψηλῶν. Πράγματι, πῶς εἶναι δυνατὸν ἕνας τραπεζίτης, ὄχι ἰσραηλίτης φιλόργυρος, ὄχι τύπος Σάβλων, ἀλλ' ἕνας μικρὸς Ρότσιλδ, μὲ ἄλογα τῆς ἱπποσίας καὶ λαντῶν καὶ τοιοῦτον τραῖν γιὰ νὰ ἔχῃ εἰς τὴν ὑψηλείαν του δύο κορυφωμένους. Παιδιάστικος ἐντελῶς καὶ ἀρχίζων ἄτεχνα ὁ ἐρωτικὸς διάλογος τῆς Ραχήλ καὶ τοῦ Καρόλου. Ἄτεχνος καὶ ἡ ἐμφάνισις τῆς μητρὸς Λεούλλα εἰς τὸ φινάλε τῆς πρώτης πράξεως.

Εἰς τὴν δευτέραν πράξιν ἐπῆρε εἰς τὸν λαιμὸν του ὁ συγγραφεὺς τὴν Κυβέλην. Παρουσθεῖς ἀπὸ τὴν διὰ τὸ πολὺ κοινὸν ἐπιτυχίαν τῆς «Φωτεινῆς Σάντη» ἐξέλαβε τὰς διαιόρους κραυγὰς ὡς μέσον ἐπιτυχίας καὶ τὰς ἐφήρμοσε καὶ εἰς τὴν «Ραχήλ». Καὶ ἄλλα πολλὰ ἀκόμη, ὡς, λόγον χάριν, ἡ ἔλλειψις πάσης σκηρικῆς οικονομίας. Ὅλα τὰ πρόσωπα τὰ εἰσάγει καὶ τὰ ἀπομακρύνει τῆς σκηρικῆς ἀτεχνότητα. Ὁ πατὴρ Τεδέσκος συμβουλεύει τὰ παιδιά του νὰ μὴ ἐξέλθουν καὶ μετὰ δύο λεπτὰ ἐξέρχεται αὐτὸς εἰς περίπατον διὰ νὰ γυρίσῃ τραυματισμένος. Ἐπειτα πῶς ζητεῖ τὸν θάνατον τῆς Ραχήλ μὲ τῆς μανόλιες; Ἀπὸ ποτε ἡ μανόλια φονεύει;

Καὶ εἰς τὴν τρίτην πράξιν ἔχει τὰ τραγικά του. Ὁ Λαντικός μὲ τὸ ὄπλον εἰς τὸ χέρι παρακολουθεῖ ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς εἰσόδου τὰς σκηνάς τοῦ δρόμου. Εἰς τὰς σκηνάς πρωτοστατοῦν οἱ Χριστιανοί. Κάτω εἰς τὸν δρόμον πλῆθος οἱ Χριστιανοί. Καὶ αὐτὸς φωνάζει: Ἔνα Χριστιανόν! Θέλω νὰ σκοτώσω ἕνα Χριστιανόν! Καὶ ἀφίνει τὴν σκοπιάν του καὶ τὸν δρόμον διὰ νὰ ζητήσῃ καὶ νὰ εὔρῃ εἰς τὸ σαλόνι του τὸν Χριστιανόν, τὸν Καρόλον Λεούλλαν. Τὸ δὲ φινάλε τῆς τρίτης πράξεως; Ἄεν θὰ ἐσκοτίσθῃ, οὔτε καθόλον θὰ ἐκονράσθῃ ὁ συγγραφεὺς διὰ νὰ τὸ ἐπινοήσῃ. Τὸ ἐπενόησε πρὸ καιροῦ ὁ Ὀνὲ εἰς τὸν «Ἀρχαιοδηρολογόν» ὅπου ἡ Κλαίρη παρεμβαίνει μεταξὺ δύο ἐκπυροσκοροῦντων πιστολίων.